DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ

KELAM

Neler Öğreneceğiz?

1. Varlık Meselesi
2. Bilgi Meselesi
3. Delil
4. Hüküm

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Var, varlık, varoluş denince aklınıza neler gelmektedir?

1. Varlık Meselesi

- Kelam ilminin kendine has temel meseleleri ve bunların anlaşılmasına ve açıklanmasına yardımcı olan yan meseleleri vardır.

KELAM İLMİNİN ANA KONULARI

(MESÂİL/MAKÂSID)

İlâhiyyât:

Allah'a ve kadere iman konuları

Nübüvvât:

Peygamberlere ve ilahi kitaplara iman konuları

Sem'iyyât:

Meleklere ve ahirete iman konuları

VARLIK
BİLGİ
Kelam İlminin
Yan Konuları
(Vesâil-Mebâdi)
DELİL
HÜKÜM

Kelam ilminin varlık konusuyla ilgilenmesinin sebepleri:

- "Var olarak bilinen şeylerin aslında bir vehim ve zandan ibaret olduğu" iddialarına karşı koymak
- Âlemin varlığının mahiyetini ve Allah ile olan ilişkisini açıklamak

- Kelamcılar, soyut bir kavram olan varlıktan (vücud) ziyade var olan şeyler (mevcûd) üzerine fikir yürütmüşler ve varlıkları sınıflandırmışlardır. Bunlar:

Kadim/ Ezeli Varlık	Varlığının bir başlangıç noktası olmaksızın diğer şeylerden önce mevcut olan ve yokluğu mümkün olmayan mutlak varlık: Allah (c.c.)
Hâdis/ Yaratılmış Varlık	Varlığının başlangıcı olan; sonradan varlık sahasına çıkan; yoktan yaratılmış tüm varlıklar: Allah dışındaki her şey. Âlem.

1.1. Allah-Âlem İlişkisi

ÂLEM

İşaretler ve deliller demektir.

Yüce Allah'ın var etmesiyle var olmuş hâdis yani başlangıcı ve sonu olan yaratılmış olan her şey.

- Kelam âlimlerine göre âlem "Allah ve sıfatları dışında kalan ve Allah tarafından yaratılmış her şeydir. (küllü mâ sivallâh/mâsivâ)"

- Âlemdeki hiçbir varlık Allah'a (c.c.) benzemez ve her varlık Allah'ın varlığına, birliğine ve O'nun eşsiz sıfatlarına bir delil ve işaret olarak yaratılmıştır.

- Allah ile âlem arasındaki ilişki Yaratıcı ve yaratılan ilişkisidir.

1.2. Madde

- Kelamcılara göre madde atomlardan başka bir deyişle **cevher** veya cüzlerden oluşur.
- Atomlar sonlu ve sınırlı olup her biri Allah (c.c.) tarafından yaratılmıştır.
- Bu atomların hareket, renk, şekil, tat, koku vb. akla gelebilecek her türlü niteliği ise **araz** adını alır.
- Arazlar devamlılığı olan nitelikler olmayıp her an Allah (c.c.) tarafından yaratılırlar.

1.3. Hayat

- Materyalist (maddeci) anlayış Tanrı'yı inkâr eder ve hayatın kaynağının madde olduğunu ve maddenin de ezeli olduğunu iddia eder.

- Buna karşılık İslam, hayatın kaynağı ve sebebinin Yüce Allah olduğunu bildirir.

- "Ezelî ve ebedî hayat sahibi, hep diri" anlamında Hayy ve "hayat ve can veren" anlamında Muhyî isimleriyle can verme ve diriltme fiillerinin gerçek faili Allah'tır.

DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

1.4. İnsan

- Kelam ilmi insanın özgürlüğüne vurgu yaparak ona sorumluluğunu hatırlatmaktadır.

- İnsana özgürlüğünün mutlak ve sınırsız olmadığını, Allah'ın (c.c.) mutlak kudret ve iradesi ile kuşatıldığını bildirmektedir.

DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Bildiklerinizi nasıl öğrendiniz?

2. Bilgi Meselesi

Kelam ilminin bilgi konusuyla ilgilenmesi inanca ilişkin esasları

gibi amaçlar taşımaktadır.

2.1. Bilginin Tanımı

Kelam Âlimlerinin Bilgi Tanımları

Kişiyi cahillik, şüphe ve zandan uzaklaştıran niteliktir.

Tereddüdün zihinde oluşturduğu belirsizliği ortadan kaldırarak kişiyi tatmin edecek tarzda, bir şeyi olduğu hâl üzere bilmektir.

- Kelamcılar bilginin tanımından ziyade,

  - ✓ bilginin çeşitleri
  - ✓ kaynakları
  - ✓ bilgiye ulaşma vasıtaları

gibi konulara daha çok odaklanmışlardır.

Kelam âlimlerine göre;

BİLGİ ÇEŞİTLERİ

Kadim Bilgi	Allah'ın bilgisi. Herhangi bir vasıtaya, duyulara, düşünmeye vs. ihtiyaç duymayan, ezelî ve ebedî, yokluğu düşünülemeyen, bütün bu özellikleriyle insanın bilgisinden tamamen farklı bir bilgidir.
Hâdis/ Yaratılmış Bilgi	İnsana ait öğrenme yoluyla sonradan meydana bilgidir.

İNSANIN BİLGİSİ

Zaruri/ zorunlu bilgi

Herhangi bir akıl yürütme veya delillendirmeye ihtiyaç duymadan, doğrudan doğruya zihinde oluşan bilgidir. Bedihi (apaçık) bilgi de denir.

Nazari (akıl yürütmeye dayalı) bilgi

Ulaşılan veriler üzerine düşünerek, birtakım vasıtalara başvurarak ve delil getirerek oluşan bilgidir. İstidlâli (delillendirmeyle ulaşılan) bilgi de denir.

2.2. Bilginin Kaynakları

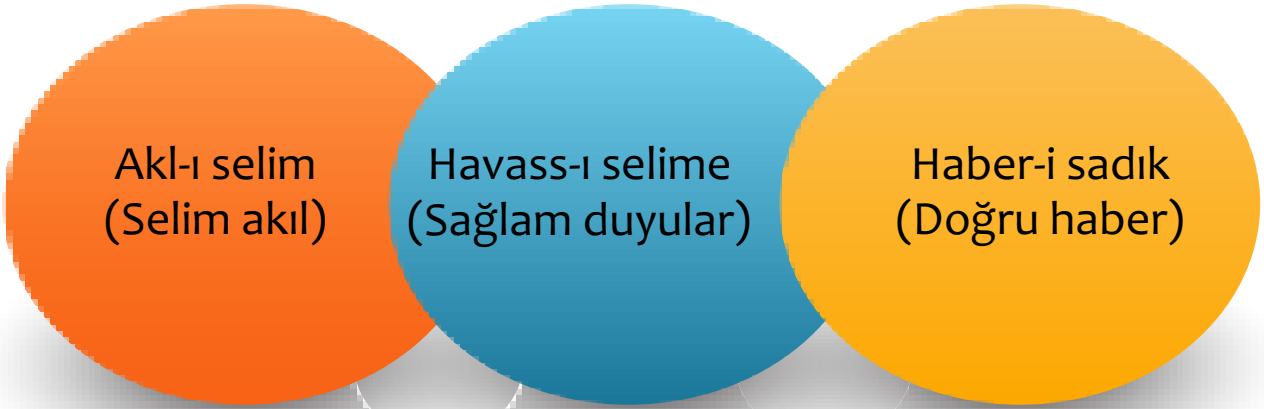

Havass-ı selime (Sağlam duyular)

Dış dünyadan haber ve diğer verileri alır. Aldığı verileri akla aktarır.

Akl-ı selim (Selim akıl)

Haber ve duyuların sağladığı verileri değerlendirip bilgiye dönüştürür.

Duyuların yanılma ihtimaline karşı duyu verilerinin sağlamasını yapar.

Haber-i sadık (Doğru haber)

- Mütevatir haber
- Haber-i resûl (Kur'an ve Sünnet)

Akıl ve duyularla elde edilmesi mümkün olmayan bilgileri insana verir.

- Kelamcılara göre bu üç bilgi kaynağının her biri farklı bir saha ile ilgili bilgi vermektedir.
- Selim aklın ulaşabildiği bilgiyi duyular, selim duyuların temin ettiği bilgiyi ise selim akıl kazandıramaz.
- Ayrıca selim akıl da sağlam duyular da tek başına haber-i sadıkın (vahyin) verdiği bilgilere ulaşamazlar.
- Dolayısıyla bunların hiçbirinin terk edilmesi düşünülemez.

2.2.1. Akl-ı Selim

- Akıl düşünme, anlama, kavrama ve ayırt etme gücü olarak tanımlanır.

- Selim akıl ise insanın doğru karar vermesini sağlayan, herhangi bir olumsuzluktan veya ortamın kötülüğünden etkilenmeyen, yaratılışındaki temizliği koruyan akla denir.

- Kelam âlimleri akl-ı selimin büyük ölçüde hayır ve şerri, iyi ile kötüyü, güzel ve çirkini kavrayıp ayırt edebileceğini; insanın bu bilgisi ile yararına olanları tercihe yöneleceğini kabul etmişlerdir.

- Aklın ulaşamayacağı, bulup kavrayamayacağı bilgileri vahiy ortaya koyar, akıl da bunları benimser.

- Onlara göre vahyin ortaya koyduğu hükümlerde akıl ve mantığa aykırı, asla kabul edilemeyecek şeyler yoktur.

2.2.2. Haber-i Sadık

Peygamberden gelen haber

Hz. Peygamberin verdiği haber ya da bilgidir. Peygamberden gelen haber hem Kur'an ayetlerini hem de sünneti kapsamaktadır. Vahiy de bir bilgi kaynağıdır.

Mütevatir haber

Yalan üzerine birleşmelerini aklın imkânsız gördüğü bir topluluğun rivayet ettiği haberdir. Dinî bilginin aktarım şeklidir.

2.2.3. Havass-ı Selime

- Kelam âlimlerine göre herhangi bir eksiklik ve kusuru bulunmayan duyularla elde edilen bilgiler; aklın doğruluğuna apaçık hüküm verdiği zorunlu bilgilerdir.

- Salim duyular vasıtasıyla bu şekilde zorunlu bir bilgi oluştuğu için duyuların verdiği bilgi akıl yürütmeyle elde edilen bilgiye göre daha kesin ve bağlayıcı olarak değerlendirilmiştir.

2.3. İman-Bilgi İlişkisi

- Kelamcıların bilgi konusuyla ilgilenmelerinin temel sebeplerinden birisi imanla bilgi arasındaki doğrudan ilişkidir.
- Çünkü iman özü itibariyle bilinçli bir tasdik, benimseme ve kabullenme eylemidir.
- Bu tasdik ve benimsemenin gerçekleşmesi için bilgi şarttır.

2.4. Akıl-Vahiy İlişkisi

- Kelamcıların çoğunluğuna göre akıl Allah'ın varlığını ve birliğini idrak edebilecek bir potansiyele sahip olsa da; vahiyden bağımsız olarak bir hüküm koyması, özellikle de bir inanç esasını belirlemesi mümkün değildir.

- Akıl vahiy tarafından ortaya konulan hükümlerin anlaşılması, yorumlanması, işlenmesi ve delillendirilmesini gerçekleştirir.

- Ancak yaratıcıya karşı sorumluluklarının ne olduğunu ve bu sorumlulukları ne şekilde yerine getireceğine karar veremez.

- Bu hususlar insana vahiy ve nakil (yani Kur'an ve sünnet) yoluyla bildirilmekte ve bu şekilde birer inanç esası hâline gelir.

DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Düşüncelerinizi nasıl delillendirirsiniz?

3. Delil

Delil

- Mürşid, rehber ve kılavuz.
- Doğru bir düşünceyle bakıldığı zaman, insanın sonuca ulaşmasını sağlayan; kendisiyle başka bir şeyin de bilgisine ulaşılan şey.

Deliller
Nakli Deliller
Öncülleri, ayet ve hadislere dayanan delile naklî ya da dinî delil denir. Herhangi bir konuda naklî deliller söz konusu ise kelamcılar vahiy yoluyla gelen bu delilleri esas alırlar.
Akli Deliller
Öncülleri akla dayanan delile akli delil denir. Kesin olan akli delile burhân ve huccet adı da verilir.

Akli delillere dayanarak akıl yürütme (istidlâl) üç şekilde yapılır:

Tümdengelim (ta'lîl, dedüksiyon)	Bütünden parçaya veya sebepten sonuca gidiş.
Tümevarım (istikrâ, endüksiyon)	Parçadan bütüne veya sonuçtan sebebe gidiş.
Kıyas (temsîl, analoji):	Parçadan parçaya gidiş; iki şey arasındaki benzerliğe dayanarak birisi hakkında verilen hükmü diğeri hakkında da vermek.

- Kelamcılar ele aldıkları meselelerde yerine göre hem naklî hem de akli delilleri kullanmışlardır.

- Naklî deliller olarak ayet ve hadislere; akli delillerde tümdengelim, tümevarım ve kıyas yöntemlerine başvurmuşlardır.

- Varlık, bilgi gibi kelami konuların izahında kelamcılar bilimsel verilere, tecrübeye, deney ve gözleme de yer vermişlerdir.

DİN ÖĞRETİMİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Dinî hükümler denince aklınıza neler gelmektedir?

4. Hüküm

Hüküm

Mantıkta hüküm, bir şeyi tasdik veya inkâr etmek; iki kavram ve iki şey arasında "böyledir" veya "değildir" tarzında olumlu veya olumsuz bağlantı kurmak demektir.

Dinde ise, akıllı ve ergenlik çağına gelmiş insanların, yani mükelleflerin fiil ve davranışları ile ilgili farz, vacip, sünnet, haram, mekruh gibi nitelemeler ortaya koyan dinî ve ilâhî hitaba hüküm adı verilir.

Hükümler
Dinî Hükümler
Dinî hükümler (ahkâm-ı şer'iyye, ahkâm-ı ilâhiyye), ayet ve hadislerden çıkarılan hükümlerdir.
Akli Hükümler
Aklın verdiği hükümlerdir.

4.1. Dinî Hükümler

İslam'da Dinî Hükümler Üç Başlıkta İncelenir:

İtikadi Hükümler: Akaid ve kelam ilimlerini incelediği iman esasları ve inançla ilgili konulardır.

Amelî Hükümler: Fıkıh ve İslam hukuku ilimlerinin incelediği ibadet ve muamelat konularıdır.

Ahlaki hükümler: Ahlak ve tasavvuf ilimlerinin incelediği iyi ve kötü huylar, kalbî ve vicdani hükümlerle ilgili konulardır.

İTİKADİ HÜKÜMLER

- Kesinlik
- Açıklık
- Değişmezlik
- Bütünlük/Bölünemezlik

İÇERMELİDİR.

Amelî hükümler

İbadetler: Yüce Allah'a kulluk ifade eden hükümlerdir. Allah'ın hakkıdır. Değişmezler.

Muâmelât: İnsanlar arasındaki hukuki, beşerî ve sosyal ilişkileri düzenleyen hükümlerdir. Muamelât ile ilgili konularda ictihad gerekebilir.

4.2. Aklî Hükümler

- Akıl, var oluş ve gerçekleşme ile ilgili olarak üç türlü hüküm verir:

Vâcip
Varlığı zâtının gereği olan, var olmak için bir sebebe muhtaç olmayan, yokluğu düşünülemeyen varlık. Allah'ın varlığı.

Mümkin/Câiz
Varlığı veya yokluğu zâtının gereği olmayan, var olmak için bir sebebe muhtaç olan, var olması da yok olması da eşit derecede imkân dâhilinde bulunan varlıktır.

Mümteni
Yokluğu zâtının gereği ve zorunlu olan, dış dünyada varlığı düşünülemeyen, varlığı ve gerçekleşmesi imkânsız olan demektir.

Ünitemizi Değerlendirelim

1. Kelam ilminin temel konuları nelerdir? Kısaca açıklayınız.
2. Kelam ilminin varlık meselesiyle ilgilenmesinin sebepleri nelerdir?
3. Kelam ilminin kullandığı delilleri kısaca tanıtınız.
4. Kelam ilminin kabul ettiği bilgi kaynakları nelerdir?

Cevaplayalım

1. Aşağıdakilerden hangisi kelam ilminin varlık meselesiyle ilgilenmesinin <u>temel</u> nedenidir?

A) Varlıkları bilimsel açıdan sınıflandırmak
B) Varlık kavramını soyut olarak açıklamak
C) Felsefenin varlık konusuyla ilgili iddialarını doğrulamak
D) Âlemin varlığının mahiyetini ve Allah ile olan ilişkisini açıklamak
E) Varlıkların vehmi olduğunu; aslında var olmadıklarını kanıtlamak

2. Aşağıdakilerden hangisi Kelam ilminin bilginin kaynaklarından biri <u>değildir?</u>

A) Havass-ı selime
B) İlham
C) Akl-ı selim
D) Vahiy
E) Haber-i sadık

3. Kelam ilmi bu âlemde var olan her şeyi bir delil, bir işaret kabul eder. Bu yüzden görünenden hareketle görünmeyenin varlığı ve fiilleri hakkında bilgi sahibi olmanın mümkün olduğunu savunur.

Kelam verilen bilgiye ulaşırken aşağıdaki yöntemlerden hangisini <u>kullanmaz?</u>

A) Tümevarım
B) Temsil
C) Akıl yürütme
D) Tümdengelim
E) Rüya

4. Kelam ilminde aklın önemi ve bilgi kaynağı olması hususunda aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez?</u>

A) Akıl tek başına bir inanç esası belirleyebilir.
B) Vahyin bildirdiği hususlar akla aykırı ve çelişik değildir.
C) Akıl büyük ölçüde hayrı ve şerri kavrayıp ayırt edebilir.
D) Kişinin akıl sahibi olması sorumlu olmasının temel dayanağıdır.
E) İnanç konularını temellendirme ve açıklamada aklın önemi büyüktür.

5. I. Akıl, ---- ve duyular Kelam ilmine göre bilgi kaynaklarıdır.
II. Varlığı kendiliğinden olan ve yokluğu düşünülemeyen varlığa ---- varlık denir.
III. Öncülleri, ayet ve hadislere dayanan delile ---- ya da dinî delil denir.

Yukarıda verilen boşluklara sırasıyla hangi kelimeler gelmelidir?

	I.	II.	III.
A)	vacip	naklî	vahiy
B)	vahiy	vacip	naklî
C)	vahiy	naklî	vacip
D)	naklî	vacip	vahiy
E)	naklî	vahiy	vacip

2. ÜNİTE / KELAM İLMİNDE TEMEL MESELELER

DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Hazırlayanlar
Furkan ÖZÜDOĞRU,
Hatice Büşra PAKSOY,
Dilek MENKÜÇ

Redaksiyon
Hüseyin KAZAN
Suna AKKURT

Tasarım
Hanife KOYUTÜRK

DİN ÖĞRETİMİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

https://dogm.meb.gov.tr/ http://dogm.eba.gov.tr/